ساق قالالىغۇچىلارنىڭ خاراكتېرى ۋە ئۈيغۇرلار

دوكتور ئەركىن سىدىق
2025-يىلى 10-ئاينىڭ 14-كۈنى

يېقىنقى 10 يىلدەك ۋاقىت جەريانىدا ئۇيغۇر مىللىتى خىتاي كومپارتىيە مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ئىغىر دەرىجىدىكى ئىرقىي قىرغىنچىلىقىغا ئۇچرىدى. مۇشۇنداق ئىرقىي قىرغىنچىلىق، ئۇرۇش ۋە تەبىئىي ئاپەتكە ئوخشاش ئوخشاش چوڭ ئوڭۇشسىزلىقلارنى ئۆز بېشىدىن ئۆتكۈزگەن كىشىلەر ۋە راك كېسىلىگە ئوخشاش ئېغىر كېسەللەرگە گىرىپتار بولغان بىمارلارنىڭ بەزىلىرى ئۆلۈپ كېتىدۇ؛ بەزىلىرى بولسا ھايات قالىدۇ؛ يەنە بەزىلىرى بولسا ساق ياكى ھايات قېلىپلا قالماي، يۇقىرىقىدەك سۇنئىي ۋە تەبىئىي بالايىئاپەتلەرنى، ياكى يامان تەقدىرلەرنى ئۆز بېشىدىن ئۆتكۈزگەندىن كېيىن تېخىمۇ كۈچلۈك، تېخىمۇ كۆيۈمچان ۋە تېخىمۇ ئىرادىلىك كىشىلەرگە ئايلىنىدۇ. بۇنداق كىشىلەر ھايات ياكى ساق قالالىغانلار يامان تەقدىرگە دۇچ كېلىپ، پسىخولوگىيە ۋە ئەقىل جەھەتتىن بۇرۇنقىدىنمۇ كۈچلۈك ئىنسانغا ئايلانغان كىشىلەردۇر.

ئۇنىڭدىن باشقا، كەلگۈسىدە يامان تەقدىرگە دۇچ كېلىپ، ئۇنىڭدىن ساق قۇتۇلۇپ چىقالايدىغان كىشىلەرمۇ، يەنى، ساق ياكى ھايات قالالايدىغان كىشىلەرمۇ بار. ساق قالالىغان ۋە ساق قالالايدىغان كىشىلەر بىر خىل ئالاھىدە مىجەز-خاراكتېرگە، يەنى «ساق قالغۇچىلار خاراكتېرى» گە ئىگە كىشىلەر بولۇپ، بۇنداق خاراكتېرنىڭ بىر قىسمى تۇغما بولىدۇ، يەنە بىر قىسمى بولسا تۇغۇلغاندىن كېيىن يېتىلدۈرۈلگەن ۋە كۈچەيتىلگەن بولىدۇ.

1. ساق قالغۇچىلارنىڭ خاراكتېرى

بىر خىل كىرىزىس يۈز بەرگەندە كۆپىنچە كىشىلەر ئالاقزەدە بولىدۇ، قېتىپ قالىدۇ، ياكى بولمىسا نېمە قىلىشنى بىلەلمەي تېپىرلايدۇ. ئەمما ساق قالغۇچىلار ئۆز ئەھۋالىنى توغرا كۆزىتىپ، ئېنىقسىزلىقلارنى مۇۋاپىق چۈشىنىپ، ھېسسىياتىنى كونترول قىلىپ، ئىجابىي يول تۇتىدۇ. ئۇلار باش ئەگمەسلىك ۋە يېڭىچە چۈشەنچە ھاسىل قىلىش ئارقىلىق ئوڭۇشسىزلىقلارنى يۇقىرى ئۆرلەشنىڭ پېگى بىر بالدىقىغا ئايلاندۇرىدۇ.

ساق قالغۇچىلاردا مۇنداق مۇھىم ئالاھىدىلىك ۋە روھىي ئادەتلەر بار بولىدۇ:

- ئەھۋالنى ئېنىق چۈشىنىش ۋە ئۇنىڭغا قارىتا رېئاللىستىك بولۇش، يەنى تەھدىتنى ئىنكار قىلماي ئۇنى تولۇق تونۇپ يېتىش
- ھېسسىياتنى تەڭپۇڭلاشتۇرۇش، يەنى ۋەھىمە، غەزەپ ۋە ھەسرەتكە باش ئەگمەي، ئۇلارغا

چىداش

- ماسلىششچان ۋە ئىجادكار بولۇش، يەنى ئۆزگىرىپ تۇرۇۋاتقان شارائىتقا ماسلىشىش
- مەقسەتنى ۋە مەنىنى ئېنىق بىلىش، يەنى قىيىنچىلىق ئىچىدىمۇ يېڭى نىشاننى تېپىش ياكى يېڭى مەسئۇلىيەت تۇرغۇزۇش
- ئىجتىمائىي ياردەم ۋە ھەمكارلىقنى قولغا كەلتۈرۈش، يەنى ئۆزىنى يالغۇز قالدۇرماي، باشقىلاردىن ياردەم سوراش ۋە باشقىلار بىلەن مۇناسىۋەتنى ياخشى ساقلاش

بۇلاردىن باشقا، ساق قالغۇچىلار مەسىلىلەرنى ئالدىن مۆلچەرلەيدۇ، ياكى ئالدىن ئويلىنىپ، تەييارلىق قىلىدۇ. ئەڭ ناچار ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىشىگە تەييارلىق قىلىپ، ئەڭ ياخشى ئەھۋالنىڭ يۈز بېرىشىگە ئۈمىد باغلايدۇ، ياكى ھەم ئۈمىدۋار بولۇپ، ھەم ئېھتىياتچان بولىدۇ. تېخىمۇ ئىلگىرىلەشكە ھەر ۋاقىت تەييار تۇرىدۇ، ياكى ئوڭۇششىزلىقنى يېڭى پەللىگە ئۆرلەشنىڭ بىر خىل پۇرستى دەپ مۇئامىلە قىلىدۇ.

ساق قالغۇچىلارنىڭ بەزى خاراكتېرى تۇغما بولىدۇ، يەنە بەزىلىرى بولسا ئوقۇش، بۇرۇنقى تەجرىبە-ساۋاقلارنى يەكۈنلەش ۋە ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزۈش ئارقىلىق ۋۇجۇدقا كېلىدۇ.

2. ئۇيغۇرلار

ئۇيغۇرلار 2014-يىلدىن باشلاپ خىتاي كومپارتىيە مۇستەملىكىچىلىرىنىڭ ئىرقىي قىرغىنچىلىقىغا ئۇچرىدى. ئۇيغۇر نوپۇسىنىڭ بىر قىسمى ئۆلتۈرۈلدى، يەنە بىر قىسمى لاگېرلارغا سولىنىپ قىينالدى، قاتتىق نازارەت ئىچىگە ئېلىندى، باللار ئاتا-ئانىلىرىدىن ئايرىۋېتىلدى، ئۇيغۇرنىڭ تىلى، مەدەنىيتى ۋە مىللىي كىملىكى يوق قىلىندى. دىياسپورادا ياشاۋاتقان ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ساق قېلىش يېڭى بىر خىل ئۇقۇم بېرىدىغان بولدى. ئۇ بولسىمۇ، ئاتا-ئانا ۋە يېقىن ئۇرۇق-تۇغقانلىرىنىڭ ھازىر بار-يوقلۇقىنى، بار بولسا قانداقراق تۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلەلمەي ياشاش، كوللېكتىپ ھالدا قايغۇغا پېتىش، ھەمدە ئادالەت ۋە ئەركىنلىك ئۈچۈن توختىماي كۈرەش قىلىش. شۇنىڭ بىلەن، دىياسپورادىكى ئۇيغۇرلار ھازىر ساق قالالىغۇچىلارنىڭ خاراكتېرىگە بۇرۇنقى ھەر قانداق ۋاقىتتىكىگە قارىغاندا بەكرەك ئېھتىياجلىق بولۇپ قالدى. يەنى، ھازىر چەت ئەلدىكى ئۇيغۇرلار بىر تەرەپتىن مىللەتنىڭ بېشىغا كەلگەن ئېغىر پاجىئەگە چىداشقا مەجبۇرلانسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئېغىر ئازاب-ئوقۇبەتنى كۆچكە ئايلاندۇرۇش تەقدىرىگە دۇچ كەلدى.

ساق قالغۇچىلار ئەھۋالنى توغرا مۆلچەرلەش، ھېسسىياتنى مۇۋاپىق كونترول قىلىش، ماسلىششچان بولۇش، ئېنىق مەقسەتكە ئىگە بولۇش، ۋە ئەتراپىدىكىلەر بىلەن كۈچلۈك ھەمكارلىق مۇناسىۋىتى تۇرغۇزۇش ۋە ئۇنى ساقلاش قاتارلىق پسىخولوگىيەلىك ئالاھىدىلىكلەرگە ئىگە بولىدۇ. بۇلارنىڭ ھەممىسى تۇغما سۈپەتلەر بولماستىن، ئۇلارنى كىشىلەر ئۆز ھاياتى جەريانىدا يېتىلدۈرەلەيدۇ. چەت ئەلدىكى ئۇيغۇرلار ئۆزلىرىدە ئاشۇنداق مىجەز-خاراكتېرلەرنى يېتىلدۈرۈپ، ئۆزلىرىنىڭ خۇسۇسىي تۇرمۇشىنى ساغلاملاشتۇرالايدۇ، شۇنداقلا ئۇيغۇرلارنىڭ كوللېكتىپ ھەرىكەتلىرىگىمۇ ياردەم قىلالايدۇ.

2.1 ئەھۋالنى توغرا مۆلچەرلەش ۋە رېئالستىك بولۇش

ساق قالغۇچىلار يولۇققان ئەھۋالنى ئىنكار قىلىش ياكى ئۈمىدسىزلىنىش پوزىتسىيەسىدە بولماي تۇرۇپ ئەينەن كۆردى. ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ئىرقىي قىرغىنچىلىق ۋە ئۇ كەلتۈرۈپ چىقارغان غايەت زور زىيانلارنى ئەينەن چۈشىنىش تولىمۇ مۇھىم. بېشىمىزغا كەلگەن ئېغىر ئازاب-ئوقۇبەتلەرنى بىخەتەر ئورۇنلاردا باشقىلارغا ئېيتىش، يېزىقچىلىق ۋە ئەدەبىيات ئارقىلىق ھەمدە جامائەت ئىچىدە ئەينەن ئوتتۇرىغا قويۇش ئارقىلىق سۈكۈت ئىچىدە تارتىۋاتقان ئازابنى ھەممەيلەننىڭ ئورتاق تونۇشىغا ئايلاندۇرالايمىز. رېئاللىقتا ئەينەن يۈزلىنىش ئارقىلىق ھاياتنى ئامالسىزلىق ئىچىدە ئىسراپ قىلىشنى ئاقلانىلىك بىلەن ئىش كۆرۈشكە ئۆزگەرتەلەيمىز.

2.2 ھېسسىياتنى تەڭشەش

ساق قالغۇچىلارمۇ ئەندىشە قىلىدۇ، غەزەپلىنىدۇ ۋە ھەسرەت چېكىدۇ، ئەمما ئاشۇنداق ھېسسىياتلار تەرىپىدىن پالەچ ئادەمگە ئايلىنىپ قالمايدۇ. مۇھاجىرەتتىكى ئۇيغۇرلار ئۈچۈن ئۆز-ئۆزىدىن خەۋەر ئېلىش ھەرگىزمۇ شەخسىيەتچىلىك بولماستىن، بەلكى ئۇ قارشىلىق كۆرسىتىش تەدبىرلىرىنىڭ بىرسى بولىدۇ. ئېھتىياتچانلىقنى تەكرارلاش، روھىي جەھەتتىن داۋالىنىش، دۇئا قىلىش ۋە كۆڭلىنى ئىجابىي ئۇسۇلدا ئىپادىلەش ئارقىلىق ئۇيغۇرلار ئەندىشە، غەزەپ ۋە ھەسرەت قاتارلىق كۈچلۈك سەلبىي ھېسسىياتلارنى ئېنىق چۈشەنچە ۋە ھەرىكەتلەندۈرگۈچى كۈچكە ئايلاندۇرالايدۇ. ئۆزىنى ساغلاملاشتۇرالىغان كىشىلەر باشقىلارغا ياردەم قىلىش ئىقتىدارىنىمۇ كۈچەيتىدۇ.

2.3 ماسلىششچانلىق ۋە ئىجادچانلىق

چەت ئەلدىكى كۆپلىگەن قىتئەلەرگە تارقالغان ئۇيغۇرلار يېڭى تىل، يېڭى مەدەنىيەت ۋە يېڭى سىياسىي تۈزۈمگە ماسلىششى كېرەك. ساق قالغۇچىلار ئۆزگىرىشنى ئۆزلىرى ئۈچۈن پايدىلىق نەرسىگە ئايلاندۇردى. ئۇيغۇرلار ئۆزلىرىنىڭ ماسلىششچانلىقنى ئالىي مەكتەپ، تېخنولوگىيە ساھەسى، مېدىيا ۋە سىياسىي ئىنستىتۇتلاردا كۈچلۈك كىشىلىك مۇناسىۋەت تورلىرىنى بەرپا قىلىش قابىلىيىتىگە ئايلاندۇرۇپ، سۈرگۈندە خەلق بولۇپ ياشاش ھالىتىنى لوبىيچىلىق قىلىش ۋە مەدەنىيەتتە قايتىدىن گۈللىنىش سەھنىسىگە ئۆزگەرتەلەيدۇ.

2.4 ئىشنىڭ مەقسىتى ۋە مەنىسى

ساق قالغۇچىلار ئازاب-ئوقۇبەتتىنمۇ قىممەت ۋە مەنە تاپىدۇ. ئۇيغۇرلارنىڭ ئەركىنلىك ۋە مىللىي كىملىكىنى ساقلاپ قېلىش ئۈچۈن ئېلىپ بېرىۋاتقان كۈرىشى ئۇلارنى چىدىغۇسىز زىيانلارغا بەرداشلىق بېرىشتىكى مەقسەت بىلەن تەمىنلەيدۇ. باللىرىغا ئانا تىل ئۆگىتىش، بېشىدىن ئۆتكۈزگەن ئېغىر كۈنلەرنى باشقىلار بىلەن ئورتاقلىشىش، پائالىيەتچىلەرنى قوللاش ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىدىن دۇنيا جامائىتىنى خەۋەرلەندۈرۈش ئىشلىرى چەت ئەلدىكى ئۇيغۇرلارنىڭ ھەسرىتىنى ۋەتەندە ۋەيران

قىلىنغان خەلقنى شەرەپلەندۈرۈش يولىدىكى ئۇلۇغۋار بۇرچ ۋە ۋەزىپىگە ئايلاندۇردۇ.

2.5 ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتلەر

ئۆزىنى يالغۇز قالدۇرۇش قارشىلىق كۆرسىتىشنىڭ دۈشمىنى. ساق قالغۇچىلار باشقىلاردىن ياردەم سورايدۇ ۋە ئەتراپىدىكىلەردە ئىشەنچ تىكلەيدۇ. ئۇيغۇرلار دىياسپورادىكى تەشكىلاتلار، ياشلارنى يېتەكلەش گۇرۇپپىلىرى ۋە روھىي جەھەتتىن ياردەم قىلغۇچى ئورۇنلارنىڭ ياردىمى بىلەن چوقۇم يۈكسەك بىرلىكنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشى كېرەك. بىرلىك يالغۇز شەخسىيلەردىكى يارا-زەخىملەرنى ساقايتىپلا قالماي، ئۇيغۇر جامائىتىنىڭ كوللېكتىپ ئاۋازىنى كۈچەيتىدۇ.

ئاخىرقى سۆز

ئامېرىكىدا 1934-2009-يىللىرى ياشىغان بىر پسىخولوگ، مائارىپچى ۋە تەتقىقاتچى بار بولۇپ، ئۇنىڭ ئىسمى ئەل سىئېبېرت (Al Siebert). سىئېبېرت ئەپەندى كىشىلەرنىڭ ئوڭۇشسىزلىقتا باش ئەگمەسلىك ۋە ھەسرەت ئۈستىدىن غالىب كېلىپ داۋاملىق يۇقىرىغا ئۆرلەش ئالاھىدىلىكلىرى ھەققىدىكى ئەسەرلىرى ئارقىلىق دۇنياغا تونۇلغان بولۇپ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئىچىدە «ساق قالغۇچىلارنىڭ خاراكتېرى» (The Survivor Personality) دېگەن بىر كىتابىمۇ بار. مېنىڭ مەزكۇر يازمىدا بايان قىلغىنىم ئۆزۈمنىڭ ئاشۇ كىتابتىن ئالغان چۈشەنچەم ۋە ئۇنىڭدىن ئېرىشكەن تەسىراتلىرىمدىن ئىبارەت. ساق ياكى ھايات قېلىش دېگەنلىك ھەرگىزمۇ پاسسىپ ھالدا ياشاشنى كۆرسەتمەيدۇ، بەلكى ئۇ ئوڭۇشسىزلىقلار ئىچىدىمۇ ئۆزىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن كۈچلەندۈرۈپ ياشاشنى كۆرسىتىدۇ. ھازىر كۆپىنچە ئۇيغۇرلار ئەنە شۇنداق ئاكتىپ ياشاپ، ئۆزىنى قۇتۇلدۇرۇپ مېڭىۋاتىدۇ. يەنى، كۆپىنچە ئۇيغۇرلار ھازىر زۇلۇم ئىچىدە ياشاپ تۇرۇپمۇ ئۆزلىرىنى ئاكتىپ ھالدا كۈچلەندۈرۈپ كېتىۋاتىدۇ. ھازىرقىدەك بىر ھالقىلىق دەۋردە، دىياسپورادىكى ئۇيغۇرلار ۋەزىيەتنى تولۇق ۋە توغرا چۈشىنىش، ھېسسىيات ۋە روھىي جەھەتتە كۈچلۈك بولۇش، ماسلىشىشچان بولۇش، ھازىرقى ھاياتتىن مەنە تېپىش ۋە باشقىلار بىلەن كۈچلۈك مۇناسىۋەت ئورنىتىش ئارقىلىق ئۆزلىرىنىڭ روھىي ساغلاملىقىنى ساقلاپ، ئادالەت ۋە ئەركىنلىككە ئېرىشىش يولىدىكى كۈرىشىنى ئۈزلۈكسىز مۇددەتكىچە داۋاملاشتۇرالايدۇ. باشقىلارنىڭ روھىي يارىسىنى ساقايتىش ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ بىرلىكىنى ساقلاش يولىدا قىلغان ھەر بىر ياخشى ئەمەل ئۇيغۇر مىللىتىنى ساقلاپ قېلىش يولىدا ئالغان بىر ئىجابىي قەدەم بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. ھازىرقىدەك شارائىتتا ساق ياكى ھايات قالالايدىغان ھەر بىر ئۇيغۇر ۋەتەننى ئازادلىققا ئېرىشتۈرۈش يولىدىكى ئۈمىد مەشئىلىنى كۆتۈرۈپ مېڭىۋاتقان بىر ئۇيغۇر قەھرىمانى ھېسابلىنىدۇ.

بۇ ماقالىنى «پىداكار» تەھرىرلىدى.

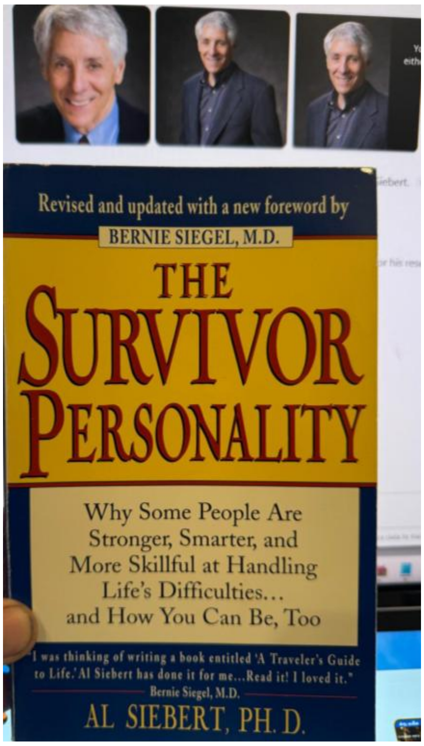

1-رەسىم: ئاپتور ۋە ئۇنىڭ كىتابى.